

ԲԱՆԿԱՆԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

21 մայիսի

Վիեննա.—Ալբանիայի Կոր. ին հազար
դուլ են Ալբանիայի, որ հիստորիայական
կան ցերեթի պարագային լինելու են 10
հազար կամավոր տալ կառավարության
ճեշե-Պրեյ-Պրեյ-Պրեյ հազարում է, որ
Ալբանիայի կառավարողը, գաղութ Գործարար,
առաջարկել է պրինց Վիեննա 12,000 կա-
թոլիկի
ԳՈՐԾԱՅԵՐ.—Եկան կարգի (?) փախած կա-

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎՏԱՆԻ ԵՍՏՈՒՄ

(Հայ-կաթոլիկ հասարակության կամերը)

Վստանի Եստանում հայ-կաթոլիկ հասա-
րակության ազգային եկեղեցական-վարչա-
կան անկախության լատինաեր հոգևորա-
կանության կողմից

Դարերի ընթացքում հայ-կաթոլիկ հա-
մայրը, հաստատվելով միայն իր առաջնա-
կան կարգերին և սովորություններին, սեր-
բությունում պահելով իրենց ազգային ու-
զին և ինքնուրույնությունը, իր հոգևորա-
գային գործերի մէջ, լայն աստիճանով ին-
քն են զբաղվել եկեղեցական և առաքելա-
կան վարչական գործերում, պաշտպանել և
հետևել է միշտ իր մայրենի եկեղեցու, ժո-
ղովրդական սկզբունքներին և կանոններին։
Մի կտորով, իր հոգևոր-ազգային գործերի
մէջ նա է եղել վիճակի աղբյուր։

Յուրի Ժամանակ, երբ հզորակալական
ժողովները (որոնց հիմա համապատասխա-
նում են ներկայ հոգաբարձական խորհուրդ-
ները) հաւատարմորէ ձեռնադրվել և կարգ-
վել են ժողովական ճանաչմանը, նշանակվել և
վերացվել են յաշխարհի կամ թեմական
կառավարչները, ձեռնադրվել են քահանա-
յական և այլ շատաներ։

Իսկ հոգևորականները ժամանակի ըն-
թացքում կարողացել և կամաց-կամաց և
անկասկածելի կերպով ասանական-կաթո-
լիկ լինելով լայն մասնակցություն հասարակա-
կան գործերում, ներմուծել իր նպատակներին հա-
մապատասխան կարգեր, մտցնել օտար կա-
նոններ և այլ շատաներ։

Եւ այսօր քնն ենք տեսնում։ Այս փոք-
րիկ խեղճ միացումը, որ պահվել է իբրև
թիւյր անկախ հիմունք, դարձում ազգային
կարգ ու բարքերից, այդ էլ ուղղում են ու-
ղենքներ և ժողովներ հայ-կաթոլիկ եկե-
ղեցին լատին իրարարկություն, ջնջելով ժո-
ղովրդական իրաւունքները և մինչև այժմ
գոյություն ունեցող ընտրական սխառնը,
վերացնելով հոգաբարձական մարմինները
և այլն։

Վերջերս Արդարում տեղի ունեցած
գործունեությունը արգելք են այն ան-
տեղի և աղաքի վարչապետություն, որ
արել է կենտրոնական հայ-կաթոլիկ հոգևո-
րականությունը ընտրվել հոգաբարձական
խորհուրդները վերացնելու և քրեական իրա-
ւունքներն ունեցող ընտրական սխառնը
Այսպիսի անկախ խորհուրդներ, թող չորս,
առաջարկվում են ժողովրդական-քահանա-
յի կողմից հասարակության, և վերջինս
պարտաւոր է ընտրել (?) նրանց միջից (և
ոչ ուրիշներին) երկուսը, որպէս իսկական
սկզբունքներ։ Իսկ քրեական հաստատումն էլ
կախված է բարձր հոգևոր իշխանությունից։
Սա մի անակախ անկախ, ազատամտ, խե-
ղճաբանում և հասարակական իրաւունքնե-
րի, որ չէ կարող հաղթել մեր եկեղեցու
հոգու և ժողովրդական հասկացողության նկատ-
մամբ։

Հասարակությունը իրենից ըմբռնեց այն
կարողություններն յետիւն միջոց, յետոյ
կենտրոն ընդունեց դառն դէպ, ընդգրկեց
ճորտ կանոնադրություններ իրագործման թիւ
Արդարում հիմա և թիւ Բաթմանում մի
քանի տարի առաջ, ոչինչ չէ գնվելով մին-
չև հիմա տեղի գործակալական ձևից։

Եւ անա այդ հոգի վրա այժմ առաջ է ե-
կել կուր հոգևորականություն և համայն
հասարակություն միջև, որը պատանում է
վստահալուր էլ ունենալ, քանի որ մայրա-
նախ հոգևոր վարչությունը, անսխալ անե-
լով ամեն ինչ, գնվում է զանազան միջոց-
ներով։

Վերջերս նա գնվել էր Արդարին օտար
կանոններ օգնություն, խնդրելով որ սա
հսկէ ժողովներ վրա, որովհետև օտարական
ժողովները վարձանքի մէջ նա հոգևորա-
կանություն և ազգային իրաւունքներ և ստա-
հանություն (независимость и самостоятельность—կերպ-
րած է պաշտպանական թղթից)։ Սրիւն, այդ
ժողովներին չէ ուղղում էն օգտվել
նոր կարգերի կողմնակցները, բայց չա-
րաչար սխալվեցին։

Նրբ քրեական 7—8 տարի առաջ հայ-կա-
թոլիկ հասարակությունը զբաղված էր թե-
մական աստիճանի խնդրով և սրա համար
թիւններն էր աղբի առաջ ասնում, հասա-
րակական մի մասը խնդրեց կողմնակց
իւրաքանչիւր ընդունել և ներկայացնել
ի պատշաճ հաստատություն այդ պաշտոնի
մէջ տեղ-Սարգիս վ. Տէր-Արքայանանին,
որ այդ ժամանակ Արքայանանին հոգևոր
կառավարական թղթերն էր, այսպիսով
նա հաստատվեց առաքելական կառավարչի
տիտղոսով, որպէս հայ-կաթոլիկ վարչության
հոգևոր գլուխը և համայն Ռուսաստանում։
Ակամ նշանակման օրինք՝ ժողովուրդը

առաջարկան պաշտոնները կրում նոյն-
պէս աստատարվել են Աստատները
պահանջում են ներկայից երկուսը սու-
թանի իշխանություն։
Արդար.—Վենիզելոսի առաջարկությամբ
Սարգիս վ. Տէր-Արքայանանին ընդունել
մանկեղեցականները գործարար չեղելու
նկարգ։

Բիշկիմ.—Պաշտոն իշխանություն
յոցը կարելի էր հրաժարական խնդրա-
գիրը։ Թաղաւորն ընդունեց հրաժարականը
և այժմ խորհրդակցում է օպոլդիցիայի
լիդերներին հետ։

Ապառն էր իր և հոգևորականության միջև
կապը յարաբերություններ կանոնադրման
օրինական ճանապարհով, այսինքն կանոնա-
դրության կրթական, որը աւելորդ-
վին պիտի լինելով լինել, ի հարկէ, տե-
րող վարչական սովորություններ և կաթ-
ոլիկ վրա։ Այսպիսի մի կանոնադրություն
մշակում և ապա ըստ օրինաց հաստատու-
րոց յետոյ գործադրելու համար անհրա-
ժեշտ էր հրաւիրել պաշտօն թղթաւորներ
պատգամաւորական ժողով կանոնադրու-
ման հայ-կաթոլիկական վարչերից, որպէս և նա-
խատեսված էր մինչև առաքելական կառա-
վարչի հաստատումը։

Սակայն դրա փոխարին հայ-կաթոլիկ
կանոնական իշխանությունը ուղղում է
կերպից իր հոգին լատին համայնքի հա-
մար գործադրող պատրաստի կանոնադրու-
թեամբ՝ որ թէ ըստ էության և թէ ներ-
քին կանոնների ոչ մի կապ չունի մեր
կեղեցական-վարչական իրաւունքների հետ։
Համայնքայն այդ կանոնադրություն, հոգևո-
րականությունը բոլոր իրաւունքները վերա-
պահում է իրան, և հասարակությունը այս
դէպքում ներկայանում է իբրև մի անկա-
խ աղբիւր ասանց սեփական ինքնակաթոլի-
կան ինքնուրույն գործունեություն։

Հաստատումն ենք, որ ի դուր են բոլոր
այսօրինակ փորձերը։ Եթէ տանական տա-
րիներ առաջ դրանք աղողներն չեն ունե-
ցել, առաւել ևս ապագային են հոգևոր, երբ
հասարակական ինքնաճանաչությունը հա-
տուցանել, որպէս է այն ասանց, որ
պարզօրէն տարբերում է լատին կաթոլիկ
կաթոլիկ կերպից, օրինականը պարզեցի-
ցողովը հասարակության սերտ մասնակ-
ցութեան իր ազգային գործերում, չլինա-
րարությունը մեծ ծաւալ էր ստացել հասա-
րակական ասպարէզում, և կարճ ժամանակի
ընթացքում թէ իրականում և թէ Արդար-
նում հայ-կաթոլիկ հասարակությունը կա-
թոլիկ են կանոնի հոգաբարձու ուսումնա-
րանական և այլ շխուրդներն օտ 100,000
թուրք աղծուրդներ։

Իսկ նոր հոգանքը զեռ իր սաղմին մէջ՝
մի անտակ աստիճանի և կապարկումով
աղծել քրեական հասարակություններ զեղել
ի սեփական եկեղեցին ունեցած վերաբերու-
թեան և տրամադրություն մէջ, բայց ժո-
ղովրդի աշխարհ և իրենց փոխարկում հա-
մայնությունը հոգևոր վարչությունը հետ։
Այժմ յայտ կարելով օրէն համայնքային իր-
ւունք հոգևորականություն հետ, հասարակու-
թեանը մտադրել է զեղել փոխարկում հետ, որնրա
թղթաւորներն և կարգադրություններ կաթ-
ոլիկ յանձնարողով, որը հասարակություն
ներկայացողներին մասնակցությունը մշա-
կէ հայ-կաթոլիկ հասարակության հոգևոր
վարչական-տնտեսական գործերի նոր կանո-
նադրություն այն սկզբունքներին հիմուն
վրա, որոնք մինչև այժմ գոյություն ունե-
ցնել։

Պաշտ է ասել, որ մինչև առաքելական կա-
ռավարչի աճումը հիմնովի Կողմանի հայ-
կաթոլիկները բաժանված էին երկու մասի։
մինը կազմում էր Արքայանանին իր շրջանում
որ զեղվածովում էր հոգևոր կառավարու-
թեան միջոցով, ունենալով իր ժամանակա-
ւոր կանոնադրությունը և միւրը՝ նախկին
Արքայանանին թիւնը որ երկու ժամանակ
մեծում էր առանց կենտրոնական իշխանու-
թեան։ Երբ երկու մասերը միացան և
յանձնակցին առաքելական կառավարչի ի-
րաւաստութեան, այդ երկու իրարից տարբեր
շրջանների հայ-կաթոլիկ համայնքների հա-
մար չէր մշակվել և չէր հասարակվել մի
ընդհանուր կանոնադրություն թէ հոգևոր
կեղեցական-տնտեսական և թէ ուսումնա-
րանական-վարչական գործերի վերաբեր-
մամբ։ Իսկ դրա փոխարին նոր հոգևոր իշ-
խանությունը առաջ մղեց հին, հոգևորական
կաթոլիկ եկեղեցական վերաբերելից կա-
նոնադրություն գործադրությունը, որը բո-
լորովին չէ համապատասխանում նոր միաց-
րած նախկին Արքայանանին թիւնին։

Ուրեմն քանի ուղ չէ, պէտք է ուղղել
սխալը և տանել ժողովուրդին այն ճանապար-
հով, որ նրան հասկանալի և ըմբռնելի է,
օտարաբն չէ։ Հայ-կաթոլիկ

ԵՂՁԱՐԻՆ ՄԱՇԱԿԱՆ ՇՈՐՈՐԸ

Մայիսի 20-ին, առաջին հոգևորական
յետոյ, փոխարկայի օգնական Ա. Չ. Միշա-
յակին Վրաստանի էկզարխ Ալեքսեյի մահ-
վան մասին հեռագրեց Թաղաւոր Կայսրին
և փոխարկային։
Վրաց-իմերեթական սխուրական գրա-
սենական մայիսի 20-ին էկզարխ մահվան
վից, այլ և ուսուցիչները մէկին հասցա-

մասին հեռագրով տեղեկութիւն տալով Պե-
տերբուրգի միաբայություն Վալդիմիրին
խնդրել է կարգադրություն անել հանգու-
ցակի թաղման և էկզարխատը կառավա-
րելու մասին։ Գործանքները իր գործիան
մէջ յայտնել է և այն, որ, հանգուցակի
կաթոլիկ համայնքին, որպէս ցանկանում է
հօրը թաղել Վեստկայի նահանգի, հայրենի
կիրճիցի գիւղում, հանգուցակի ծնողների
գերեզմաններին հըջողին։

Մայիսի 21-ին, Արքայանանին, փոխարկա-
յից ստացվեց մի հեռագիր հետեւալ բո-
ւանակութեամբ։ Վերադառնալ վրացում եւ
Վրաստանի բարձրագոյն էկզարխ Ալեքսեյի
մահվան տեղեկութեամբ։

Ամսին 30-ին երեսնի եպիսկոպոս Պի-
մենը հոգևորականների մասնակցութեամբ
հոգևորական կառարեց էկզարխի դադարի
վրա։ Հոգևորականները ներկայ էին փոխար-
կայի օգնականներ Ա. Չ. Միշակին և
հօգևորներ և, Պետերբուրգ, գնեղակա-
նոս, նահանգապետ Ա. Գ. Չերեմնիսկին,
աղծուրդների պարագլուխը, քաղաքա-
պետը և հասարակական շատ հիմնական
թիւնների ներկայացուցիչներ։

Հետեւալ օրը նորից կատարվեցին հո-
գևորականների մի շարք եկեղեցիներում։

Նախընթաց օրը, երկուսն Ժ. Յիշին,
Վրաստանի էկզարխ Ալեքսեյ արքեպիսկո-
պոսի մահվան առիթով, վաճառականներ
առաջի օգնական Ա. Գ. Կապիսկին բորսայի
դահլնում թիֆլիսի վաճառականների ներ-
կայացուցիչները շատ խորհրդակցութիւն
զուտաբն, որոնք, ցաւով տեղեկութիւնը
լսելով, որոնք կանգնելով յարգելին հա-
նուրդակի յիշատակը և, յետոյ, Ա. Գ.
Կապիսկին զիջաւորութեամբ գնիցին էկ-
զարխատի եկեղեցին, կատարվելից հոգև-
հանգուցակի ներկայ լինելու։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՆԱԾԻ

Մի քիւրախայ ուղևոր մեռած

Գիւրգարաի, 16 մայիսի
Ամսին 14-ին արտաբերայ մի օր՝ գիւ-
ղում գիւղերով մի աղքատ թիւրքահայ ան-
ցոր ծերունի մեռնում է հիւրընկալող
գիւղացու գոմում։ Նրա ցնցողներին մէջ
գնալով է նրա անցալիքը, որից իմացվեց,
որ նա Բուխարէի Կոփ գիւղացի թորս
Մանուկան անունով մի թիւրքահայ է։
Գոմում է նաև մի նամակ, որը թիֆլի-
սից յանձնարարված էր հանուրցակցին տա-
նելու հայրենի Կոփ գիւղի մի աղաքի-
ներից մէկին իրանի պանդուխտից։ Ստը-
կել է 17 ր. փող, որը յատկացվեց թաղ-
ման և այլ ծախսերին։ Թաղում են պղծա-
տաի արտօնուրդը ցատանդը յետոյ։
Հանուրցակցը ոտքով, գիւղէ գիւղ գիւ-
ղում էր հայրենիք, միջնակարգ իւ-
րայիններին և վերջին հանգիստը հայրենի
հողում գտնելուց, բայց...

Թիւրքահայ գաղմարմունութեան տխրա-
րիկ մի փառաւ, որ գալիս է շիշուրու
անհետացող Հայաստանի քաղաքային բուն
պատճառները։

Օրվայ նորոյ

Խանդենի, 18 մայիսի
Այս տարի գարունը անձրևով սկսվել է
և ըստ երևոյթի՝ անձրևից էլ վերջանալու է.
էլ դադար չը կայ, գիւղեր-ցիւղի շարունակ
գալիս է անձրևը։ Այսօր մայիսի կէսից
յետոյ արեւի ճառագայթները երեացին.
տեսնելով որքան կը տեխ արեւը։
Երկարատե անձրևը գետերը վարարել է։
Առում էր, որ միայն Շուշու շրջանում է
անձրև տեղում, իսկ ներքև՝ Աղլանի շրջա-
նում՝ երաւը է։

Անա քանի մայիս է եկալ-Շուշու-Գորին
բեռնող ճանապարհին մասնաւոր ձեռնա-
րկութեամբ աւտօմօբիլային հաղորդակցու-
թեան է սկսվել։ Ինչպէս ասում են, լու է
բանում և երկրորդները գոհ են։

Գործընկեր համարա բոլորը սար են
բարձրացել։ Այս տարի քաղաքի երկ և գիւ-
ղացիներին միջև արտեր վաճառու կամ խոտ
վաճառու. առիթով ոչ մի տարբերակու-
թեան և կուր չեղաւ։ Գործընկերը նախօրոք
ստիպանքներին հետ պայմանաւորվում էին և
այնուհետև օգտվում։

Խանդենի և գալիս թաղը բեքեր՝ որպէս
ամառանոցաւորներ. ցանկալի է, որ իրանց
անվայել կենցաղով վատ օրինակներ չը
տալին։ Ա. Ա.

ՄՈՒՐԱՅԻ ԳՈՐԾԻ ԴԵՊՐԵՐԸ

Սուրբաւի շրջանի դպրոցներից անդա-
նիկ Միշակին դպրոցն է։ 30 տարի է,
ինչ նա պահում է իր գոյութիւնը, յենված
համընկել տուրն ժողովրդի անտանկա սի-
ւոյ և հայրական գուրդուրանից վրա։ Եր-
բէք այս ժողովուրդը ձանձրոյթ կամ զր-
գուրդութեան չէ գաղթել ու արտաշնտիկ դե-
պի իր կուրսով իրանց ինքնա հաստատու-
թեանը։ Եւ այս տարի, երբ պատրաստվում
էին դպրոցի 30-ամեակի տոններ, էր նրա
յարատե ու անկախ ապրողութեան հարցն
էր գրված, աւելի ձեռքերն եկան ու ամեն
ինչ տալիս ու վրա արին։
Ոչ միայն 30-ամեակ յօրեկանը մտաց-
վից, այլ և ուսուցիչները մէկին հասցա-

րին, ապա դպրոցը փակված յայտարարե-
ցին, դպրոցի բարեկամները մէկին կա-
ռավարութեան առաջ անդաւրդս անհատ
ներկայացրին և այն և այլն...

Ո՞վ էր միջադուրը։

Անա մի ծանր հարց, որին պատասխանե-
լու յանգիստութեան ինձ վրա եմ վերցնում։
Անցեալ աւաւում, տարվայ վերջին հո-
գաբարձութեան նախագահ Ե. Միշակին
նր բարեկամարար առաջարկում է ուսուցիչ
Ե. Տէր-Պողոսեանին կաւաւոր կերպով հա-
ժարվել դպրոցից։ Պատճառը Տէր-Պողոսեա-
նի անհաղ ընտանեկանն է։

Իստ երկուսին՝ Տէր-Պողոսեանը համա-
ձայնվում է ու թողնում դպրոցը։
Անտը միջոց արտահանելու նպատակով
ընկերակցում է երկու պարենի հետ, որոն-
ցից մէկն ուղարկվում է Մօսկվա գործն
ուսումնասիրելու։

Սկսեալ սկզբին հոգաբարձութեանը մտա-
ծում է նոր ուսուցիչներ հրաւիրելու մա-
սին, երբ յանկարծ տապաւնը է գալիս Տէր-
Պողոսեանը։

Իստից պարզվում է, որ նրա Մօսկվա
գնացած ընկեր վերադարձել է ձեռնու-
նայն և յուսահատ։

Ուրեմն... Տէր-Պողոսեանը դարձաւ ու-
սուցիչ պիտի մնայ Միշակին դպրոցում...
Անա յայտնեց Տէր-Պողոսեանի շահերին պաշտ-
պան դուրս եկաւ այն հոգաբարձուն, որի
հետ նա ընկերակցել էր միջոց առևտուր
սկսելու համար և որի խառնութեամբ յաճախ
գործակաւորներ պաշտոն էր վարում։ Տէր-
Պողոսեանը ուսումն, տարվայ ընթացքում և
անողջ ամառ։

Չը նայած այս ամենին, հոգաբարձու-
թեանը կազմեց իմանական նոր ուսուցչ-
խումբ։

Ուսումն, տարին սկսվեց մեծ անկախու-
թեամբ, որովհետև հրաւիրված ոչ ժողովրդ
նաչված էին որպէս ձեռնաւ ու բարեկից
իրանց պաշտոնի համար։

Սպասելի է, որ գործերի այսպէս աղող
դատարկութեան առաջ գրեւ իր խոնար-
հէին դպրոցի անկախ բարեկամները, բայց
այդ մարդիկ աւելի քան ու յանգուցի դուրս
տան, քան պատելի էր։

Այն հոգաբարձուն, որի հետ ընկերակցել
էր Տէր-Պողոսեանը անտեղի համար և ո-
րի խառնութեամբ մինչև այժմ էլ գործակալ-
տարի պաշտոն ունի նա, հրաժարական ու-
ղղութեամբ առաջարկին իր հետ միացնելով
մէկ ուրիշ հոգաբարձուն։ Միաժամանակ
երեւելու կողմից բողոք ուղարկվեց Ե. Մի-
սիկին իրանի քննադատու ու ինքնիշխան
գործունեութեան դէմ։

Սաւաղող Միշակի կա. առանց քննու-
թեան ու առանց ըստաւորութեան հրաժա-
րեցից նաև միացած հոգաբարձուներին և
նշանակեց նոր ընտրութեան։

Ապրիլին հիմը ունեցող նոր ընտրութե-
անը, շնորհիւ Սուրբաւի գործակալի, տա-
րվում է այնպէս, որ հասարակութեան չնչին
փորձաւորութեան և ներկայ լինում գի-
շեր ժամանակ նշանակված երկուրդ ժո-
ղովին։

Ապրիլին ժողովում կատարվում է նոր
ընտրութեան, որը հաստատվում է առաջ-
նորից կողմից, երեւ շնորհիւ գործակալի
ներկայացրած սխալ ու կողմնապաշտ ցուց-
մանցներով։

Շուտով նորահաստատ հոգաբարձութեանը
գաւառեց մի բազմաթիւ ժողով դպրոցա-
կան տուրք իրաւունքներ վրա բաժանելու
համար։ Ժողովը կորակաւորակալ յայտա-
րարեց, որ նոր հոգաբարձութեանը չէ նա-
մարում իր ընտրելին, ուստի

ՐԱՍՏՈՒԿԷՆՆԵՐ ԵՄԻՆԱՏՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
(ա. օ.) 505. 2—1